

Globalizačný proces a dialektika vzťahov politických strán.

/ Charakter politiky pravicových a ľavicových strán v globalizačnom procese /

Milan Čáky

Proces globalizácie je v súčasnosti bezpochyby jedným z najvýznamnejších integračných procesov vo svete a zasahuje do všetkých oblastí života ľudskej spoločnosti: od hospodársko-ekonomickej oblasti až po oblasť spoločenskej nadstavby, kde sa výrazne prejavuje napríklad vo sfére kultúry, práva a výslednica jeho aktivít významne zasahuje sféru medzinárodných vzťahov, to znamená sféru národnej, ale predovšetkým medzinárodnej politiky ako integrujúceho faktora. Sledovanie alternatív a modelov vývoja integračného procesu, predovšetkým v Európe, je mimoriadne aktuálne, pretože v ostatnom desaťročí najmä európska integrácia prekročila rámec obyčajnej ekonomickej integrácie a vyvíja sa v smere vytvorenia bezprecedentnej štruktúry na princípe politickej jednoty. /1

Ak sa zamýšľame nad jeho charakteristickými vlastnosťami, už pri jednoduchom pohľade je možné postrehnúť, podľa nášho názoru, že do popredia vystupujú niektoré dôležité vlastnosti tohto procesu:

a/ predovšetkým jeho dlhodobý a postupný charakter. Systematickejšie sa začal uskutočňovať od začiatku uplynulého storočia vo forme prenikania záujmov kapitálu USA do oblastí juhoamerického kontinentu ako prvého smeru ekonomickej a politickej expanzie a pokračoval v expanzii do ázijského geopolitického priestoru. Tam narážal na záujmy Japonska. Vytlačal odtiaľ európske mocnosti, ktorých ekonomická a vojenská sila /a teda i schopnosť všeobecnej expanzie/ bola najmä po II. svetovej vojne významne oslabená a nedala sa už obnoviť do takého stavu, ako pred vojnou.

Dôležitým procesom usporiadania pomerov vo svete bolo postupné vytváranie západoeurópskej integrácie po II. svetovej vojne a vznik Európskej únie ako výslednej snahy o rozhodujúci krok v zjednotení Európy. Ako podstatné zmeny je treba chápať predovšetkým vznik nadnárodných ekonomických zoskupení, včítane medzinárodného previazania kapitálu a vznik medzinárodných bankových inštitúcií, ktorých činnosť už jednoznačne smerovala k vytvoreniu finančného i ekonomického integračného prostredia s cieľom zabezpečiť proces všeobecnej integrácie. Dlhodobý charakter integračného procesu vyplýva z jeho zložitosti i šírky, akou postupne sa realizuje, z jeho obsahu i zmien, ktoré prináša. Ďalšou charakteristickou črtou celého tohto procesu je jeho:

b/ protirečivosť, ktorá je jeho zrejme najcitlivejšou stránkou. Vyplýva z toho, že ciele globalizácie sú pre sociálne a politicky rozdelený, ba i polarizovaný svet, rôzne: ak pre nositeľov celého tohto procesu / napríklad svetové finančné kruhy, nadnárodné monopoly, vrstvu časti obyvateľov s nimi spojených a pod. / je cieľom integrácie zabezpečenie stále vyššieho obratu kapitálu a dosiahnutie tomu zodpovedajúceho zisku, pre všeobecnú vrstvu občanov sveta by tento proces mal priniesť – ako celosvetový ekonomický proces – postupné zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov nielen najvyspelejších krajín, ale i tých krajín, ktorých prírodné zdroje sú využívané vo výrobnom procese a ktorí sú spolutvorcami produkcie akéhokoľvek druhu. Z tohto hľadiska je nevyhnutné hovoriť i sociálnom rozmere svetového integračného procesu, v našich podmienkach o európskom sociálnom rozmere. Práve sociálny rozmer celého procesu – európsky i svetový – bude stále viac zaujímať predovšetkým ľavicové sily. Preto každá ľavicová politická sila musí v hodnotení tohto

procesu brať do úvahy i ľavicové názory a hodnotenia, mať na mysli i širšie súvislosti, teda otázku: čo tento proces prináša občanom, celej spoločnosti, a nielen predstaviteľom kapitálu a vlastníkom. Dnes je už evidentné, že proces globalizácie ľudskej spoločnosti reálne existuje a zasahuje národy i kontinenty. Ba je možné povedať, že po skončení studenej vojny a delenia štátov na rôzne politické systavy stal sa dominantným ekonomickým a teda aj politickým procesom vo svete, vo svetovej ekonomike i politike. V súčasnosti narastá význam jeho politického rozmeru, čo je zvlášť dôležité, pretože sa posilňuje nadnárodná úroveň integrácie cez postupné obmedzovanie kompetencií členských štátov, účastníkov tohto procesu. 1/ Jeho ďalší vývoj nie je možný bez integračných systémových aktivít i v kultúre, informatike a inde. Uplatnenie týchto procesov v kultúre je predpokladom úspešnosti ekonomickej integrácie ako celku. Tieto tendencie v kultúre sú evidentný už niekoľko desaťročí. Výsledkom ich pôsobenia je postupné vytváranie tzv. globalizačnej kultúry, ktorá má za úlohu spolu s ekonomikou a politikou vytvárať a vytvoriť tzv. globalizačné prostredie a globalizačného človeka ako konečný produkt, teda človeka podstatne odlišne mysliaceho i konajúceho, človeka, ktorý nielenže chápe celý tento proces, ale ho aktívne realizuje. Bez úspešnosti tohto transformačného procesu v oblasti duchovnej i kultúrnej a s tým spojenej výslednej realizácie vo sfére politiky nie je možné vo svetovom integračnom procese pokračovať a úspešne ho dokončiť. Duchovné produkty týchto tendencií sú najzreteľnejšie viditeľné v oblasti informatiky, zvlášť internetu. Práve toto odvetvie sa vyvíja v celosvetovom rozsahu a on samotný i jeho výsledky sa prijímajú úplne samozrejme, pretože významne napomáhajú pozitívnej zmene celkového prostredia života v smere uplatňovania jeho kvality i v smere ďalšieho všeobecného rozvoja. Je zrejme, že sa bude rozširovať a nadobudne komplexný celosvetový rozmer.

Ako ukázala nedávna politická prax, budovanie národných ekonomík bez nadvlády medzinárodnej podmienosti, teda bez uplatnenia globálnych ekonomických spätostí v týchto ekonomikách a následne i politických záujmov, je už nereálne. To znamená, že proces integrácie je reálne existujúci jav, ktorý rozhodujúcim spôsobom zasahuje do ekonomických vzťahov vo svete, vytvára novú kultúru, formuje nového človeka. Preto nie je možné ho zvrátiť či zastaviť. Je treba s ním počítať ako s rozhodujúcim ekonomickým, politickým, technickým, spoločenským i kultúrnym procesom, ktorý v XXI. storočí bude určujúcim procesom a bude viesť k významným zmenám v živote ľudí a štátov, v postavení ľudstva ako celku i jednotlivých národov. Dnes ešte nie je možné jeho výsledky presne predvídať. Bude charakterizovaný snahou o všestrannú aplikáciu nových technológií v celosvetovom meradle, včítane celosvetového informačného systému, o postupné vytváranie celosvetového ekonomického systému, o jeho celosvetové riadenie cez svetové finančné centrá a finančné nástroje. To znamená, že súčasťou týchto snáh bude i vytvorenie jednotnej politickej praxe v širokom kontinentálnom i interkontinentálnom meradle. 2/

Tento proces je historicky novým javom, je a i naďalej bude vo vývoji. Nehovoríme však o ňom len v ostatných rokoch. Ako teóriu v súčasnom ponímaní ho môžeme zaznamenať, podľa nášho názoru, po opadnutí vrcholu studenej vojny. Vo svojich začiatkoch bol na európskom kontinente spojený so vznikom Západoeurópskej únie, Helsinským procesom, Európskeho spoločenstva a konečne Európskej únie. V počiatkoch jeho aplikácie v európskom priestore môžeme vidieť niektoré jeho charakteristické fázy:

Prvou fázou bolo vybudovanie silných ekonomík v Západnej Európe ako príklad úspešnosti integračných procesov. Tieto ekonomiky zohrali zásadný význam predovšetkým v tom, že upokojili a stabilizovali systém trhového hospodárstva v Európe po II. svetovej vojne.

Druhá fáza integrácie európskeho priestoru spočívala v úlohe presvedčiť všetkých obyvateľov týchto krajín, ale aj východnej Európy, že úspešné hospodárstvo je možné vybudovať len ako trhové hospodárstvo, najmä v spojení s uplatňovaním takých

demokratických princípov, ktoré sa realizovali v krajinách západnej Európy a v iných vyspelých demokraciách. To znamená, že nastalo obdobie nových foriem politického boja, založeného na neustálom zdôrazňovaní ľudských práv a všeobecných demokratických slobôd, ako boli uplatňované v krajinách západnej Európy a inde. Z taktického hľadiska toto obdobie bolo svojím prístupom, obsahom i metódami popretím predošlých prístupov – nie bojkot, izolácia, ale neustále myšlienkové prenikanie a vnútorný rozklad hodnotového systému. Dôležitým aspektom tohto rozkladu bola ekonomická úspešnosť krajín západného sveta pri zvládnutí výziev vedecko-technickej revolúcie a s tým spojený i rast životnej úrovne veľkej časti obyvateľov krajín vyspelého trhového systému.

Integračné procesy sa aktívnejšie začali presadzovať začiatkom 70-tých rokov a vtedy boli spojené s úlohou odstrániť existujúci politický a ekonomický systém v krajinách východnej Európy, ktoré tiež mali svoju koncepciu globalizácie sveta, avšak nereálnu a založenú na iných, nedemokratických hodnotách. Začiatok tzv. helsinského procesu a proces samotný bol tiež súčasťou a jednou z etáp tejto stratégie a následnej integrácie. Uplatňovanie princípov ľudských práv v takom chápaní, ako sa prijalo v Helsinkách, bola dôležitá etapa, smerujúca k vnútornému rozkladu krajín východnej Európy. Mala pokračovať rozpadom bývalého Sovietskeho zväzu, čo všetko bolo rozhodujúcim predpokladom, aby proces všeobecnej integrácie mohol pokračovať tým smerom, ako to požadoval finančný kapitál. Výsledkom bola postupná premena ekonomiky východoeurópskych krajín, jej prechod na trhové princípy, s čím bolo spojené i úsilie globálnych síl o získanie vplyvu v dôležitých odvetviach týchto ekonomík, teda všade tam, kde globalizačný kapitál mal záujem. Následným štádiom bolo prechod týchto ekonomík cez vstup zahraničného kapitálu pod integračný vplyv, teda i pod vplyv politický.

Je zrejme, že tento prechod bude postupný, ale nekompromisný a že tento ekonomický a zároveň i geopolitický priestor nebude možné ekonomicky uzavrieť a politika izolácie by bola chybnou politikou. Preto proces transformácie každej národnej ekonomiky, jej dôležitých odvetví, následná hospodárska spolupráca, založená na vstupe zahraničného kapitálu, je jednou z podmienok úspechu integračného procesu vcelku, teda v širšom geografickom a neskôr i geopolitickom priestore, pretože zabezpečuje vplyv finančného kapitálu v konkrétnej krajine a v konečnom dôsledku bude ovplyvňovať i jej politické smerovanie tak, ako to finančný kapitál potrebuje, samozrejme, pri zachovaní všetkých vonkajších formálnych znakov štátnosti, demokracie a uznaných ľudských práv. Preto je možné predpokladať, že len nadnárodná autorita môže usmerniť partikulárne záujmy európskych krajín, stabilizovať ich vzťahy a splniť tak určité očakávania.^{3/} Ak by sme chceli zovšeobecniť, môžeme konštatovať, že proces integrácie pokračuje i naďalej a jeho konečné ciele sa z hľadiska výsledku nemenia.

V súvislostiach s všeobecnou integráciou je možné hovoriť i o európskom geopolitickom priestore, v ktorom na nachádza i Slovenská republika. V tomto priestore si vieme predstaviť jej ďalší rozvoj a jej budúcnosť, to znamená i zachovanie jej štátnosti ako dôležitej úlohy. Je úplne zrejme, že cesta k tomu vedie cez členstvo v Európskej únii, cez aktivity v celoeurópskych organizáciách i cez členstvo a spoluprácu v transatlantických vojenských štruktúrach, ako je napríklad NATO, cez jeho postupnú europeizáciu, čiže cez tzv. supranacionálnu či nadnárodnú paradigmu, kde sú veľmi presne vymedzené oblasti prijímania nových rozhodnutí, záväzných pre všetky krajiny. Európsky integračný proces z tohto hľadiska môžeme chápať ako určitý kompilát spomínaných supranacionálnych a intergover-mentálnych tendencií. Slovensko sa teda stalo definitívnou súčasťou priestoru európskych i svetových globálnych záujmov. Snažiť sa v týchto podmienkach o inú politickú alternatívu je zbytočné, nevhodné, ba možno i nebezpečné, pretože by to mohlo znamenať nielen hospodárske komplikácie, ekonomickú izoláciu, ale mohla by byť nastolená otázka existencie územnej celistvosti štátu.

Je potrebné pochopiť, že slovenská politika nemá inú alternatívu než alternatívu spolupráce – čo možno najaktívnejšej - s tými politickými silami, ktoré tento geopolitický priestor už ovládajú a ktoré rozhodujú i o usporiadaní vzťahov v ňom. Dá sa predpokladať, že do tohto priestoru, ktorý má strategický charakter, po prijatí do transatlantických vojensko-politických štruktúr prídu i vojenské štruktúry, čím proces, úzko súvisiaci so všeobecnou integráciou, bude z formálneho hľadiska, aspoň jedna jeho etapa, dokončený. Súbežne s tým sa bude musieť vyriešiť kľúčová otázka slovenskej politiky: postupná stabilizácia vnútorného politického priestoru ako rozhodujúcej podmienky pre realizovanie ekonomického rozvoja a stabilizácie ekonomického prostredia.

Ťažiskovou úlohou slovenskej politiky bude preto snaha o vyriešenie týchto problémov, aby sa Slovenská republika v čo najväčšej možnej miere mohla zúčastňovať do procesu všeobecnej integrácie, realizovala v ňom svoje predpoklady a schopnosti. V spojení s ostatnými štátmi podobnej veľkosti a vplyvu dosiahla čo najväčší podiel na rozhodovaní ako protiváha silným štátom. To znamená, že integračný proces otvára pre slovenskú zahraničnú i vnútornú politiku nové, široké možnosti. Tieto možnosti dávajú nové príležitosti aj pre rozvoj ľavicových síl ako dôležitej politickej sily v štáte.. Práve teraz ako nikdy predtým sa otvárajú pre ľavicovú politiku všeobecne, i pre slovenskú ľavicu, dôležité predpoklady, aby spolu s medzinárodne organizovanou ľavicou získavala dôležitý vplyv na usporiadanie pomerov vnútorných i zahraničných a tým aj na výsledky celého integračného procesu, na jeho ekonomický charakter v prospech verejných či celospoločenských záujmov. Práve teraz sa ľavicovým silám otvára nový priestor reálne ovplyvňovať politiku a dosiahnuť, aby európske integračné procesy mali i sociálny rozsah a rozmer.

Keďže globalizácia ako proces sa bude postupne realizovať, prinesie ďalší všeobecný pokrok a jej nevyhnutným produktom, pri zachovaní demokratických princípov a uznaných ľudských i občianskych práv bude i neustále vytváranie priestoru pre rast a politickú aktivitu ľavicových síl v národnom i medzinárodnom meradle. Existencia ľavicových síl a rast ich politického vplyvu bude nevyhnutným produktom integračného procesu.

Preto pred ľavicovými silami stoja nové výzvy: ako reagovať na tieto procesy, ako formulovať svoj program, ktorý nemôže byť programom negácie či boja proti, ale bojom o niečo, to znamená napríklad bojom za viac politického vplyvu, za lepšie možnosti rozhodovania o samotných procesoch integrácie a pod. Tieto úlohy pred ľavicovou politikou sú nové a veľké. V prvom rade je potrebné ich teoreticky analyzovať, poznať ich, uvedomiť si ich, rozpracovať na konkrétne podmienky krajín či krajiny. Bez ich poznania ľavica nebude môcť úspešne politicky a tiež i mocensky pôsobiť. To je dôležitá priorita, z ktorej musí vychádzať obsah ľavicovej politiky, stratégia, taktika i výber spojencov. Práve na splnenie takýchto výziev ľavicové sily potrebujú predovšetkým jednotu ako prioritnú požiadavku, jednotnú a silnú, dobre organizovanú ľavicovú politickú stranu, nevyhnutné spojenie a spoločný postup s odbormi . Ľavicová politika však potrebuje i nové, silné a vplyvné osobnosti, dobrú komunikáciu s masovými informačnými prostriedkami ako dôležitý predpoklad politickej aktivity občanov. Ľavica potrebuje postupne vytvárať novú politickú kultúru, pretvárať spoločenské vedomie podľa zásad demokracie, demokratických a všeľudských hodnôt, ktoré musia mať totožný obsah s ľavicovými hodnotami a musia byť v spoločnosti akceptované v zmysle prirodzeného práva ľudí na život a na šťastie v ňom.

Postoj ľavicovej politiky k procesom globalizácie

Politická strana ľavicového charakteru nemôže vo svojej politickej aktivite tieto široké geopolitické a ekonomické pohyby v súčasnom svete nebrať do úvahy.. Svojou aktivitou a iniciatívou musia zabezpečiť realizovanie ľavicových záujmov, t.j. záujmov čo najširšieho počtu občanov v uspokojovaní ich hmotných a duchovných potrieb. Preto obsahom dnešnej ľavicovej politiky nemôže byť politika „státia bokom“, ani politika akejsi „triednej deštrukcie“, ani politika kladenia neustálych sociálnych požiadaviek. Musí to byť politika aktívnej spolupráce v hľadaní a realizovaní čo najvýhodnejšieho postavenia štátu v medzinárodných geopolitických a ekonomických štruktúrach pri zachovaní dlhodobého cieľa ľavicovej politiky: neustáleho zlepšovania života všetkých občanov, zachovania a rozvoja štátu, uplatňovania a rozvoja demokracie a práva v čo najširšom rozsahu. Sú však aj názory a obavy, že tento proces pohybom technológií a kapitálu do periférnych oblastí môže ohroziť relatívnu sociálnu rovnováhu, vytvorenú v povojnovom období v rozvinutých demokraciách v západnej Európe, môže nad nežiaducu mieru posilniť autokratické tendencie vedúcich manažmentov najväčších koncernov a vyvolať tak nové neistoty všeobecného druhu.

V čom vidíme hlavné protirečenia procesu integrácie z pohľadu ľavicovej politiky

Pri charakterizovaní hlavných východísk a hlavných protirečení procesu globalizácie je treba, podľa názoru filozofa a politológa Jána Škodáčka „...ako reálnych historických východísk, tak aj politických požiadaviek našej doby. Pokiaľ sa jedná o spomenuté historické východiská, treba mať na zreteli, že rozčleňovanie politických sústav európskych spoločenstiev na pravicovú a ľavicovú časť, je vývinovo novovekou záležitosťou. Došlo k nemu v podmienkach formovania zastupiteľskej demokracie predovšetkým vo veľkých novodobých revolúciách /najmä anglickej a francúzskej/. Na pravicu a ľavicu sa vtedy začali deliť legitímne zvolení zástupcovia ľudu, reprezentujúci sociálne odlišné zložky spoločnosti. ľavo – pravá klasifikácia politických subjektov, politická identita ktorých je determinovaná najmä tým, na ktorú sociálnu zložku spoločnosti je ten – ktorý subjekt politicky naviazaný, preto nachádza opodstatnenosť v pluralistických politických systémoch.“ 4/ Škodáček, Ján: Hľadanie ľavicovej identity, in: Východiská pre budúcnosť ľavice na Slovensku, Topoľčany, Prima Print, 2002, s. 62 – 63 Historické delenie vždy obsahovalo i určité protirečenie, ktoré bolo odrazom objektívne existujúceho protirečenia. Preto existuje i v dnešných globalizačných procesoch.

V procese globalizácie je možné nájsť týchto protirečení viac: z hlavných, ktoré budú vystupovať do popredia, je napríklad protiklad vzťahov národné – globálne, alebo protiklad štátny – súkromný – verejný a pod. Najviac nás bude zaujímať otázka protikladov ekonomických a sociálnych. To znamená, že bude potrebné sa zamýšľať i nad otázkou, ako v politickej praxi vyriešiť problém, komu proces integrácie bude prinášať materiálne a duchovné dobro: či len časti občanov, ktorí budú z nej všestranne získavať, alebo všetkým. Britský sociológ nemeckého pôvodu Ralf Dahrendorf v nej napríklad vidí netušené možnosti zvyšovania životnej úrovne miliónov ľudí. 5/ Protikladný rozpor procesu svetovej integrácie vidíme v snahe finančného kapitálu, aby globálne ekonomické procesy boli užitočné predovšetkým úzkej a málopočetnej, ale ekonomicky i politicky vplyvnej skupine finančného kapitálu a s ním spojených rudiaciach pracovníkov všetkého druhu, vysokej štátnej byrokracie, teda všetkým tým, ktorí majú záujem na takom usporiadaní moci, ktorá im takúto stabilitu a rozdeľovanie zabezpečí. Táto skupina občanov – všetci sú podľa zákonov občania – reálne existuje, má spoločné ciele a zvykli sme ju nazývať pravica. Pojem pravica nemusí sa vždy stotožňovať len s vlastními materiálnych statkov, či výrobných prostriedkov, ako sa to chápalo v nedávnej politickej teórii. Vlastníctvo nemusí znamenať, že niekto je bezvýhradne zaradený do pravicového politického spektra. Pravica v trhovom ekonomickom systéme

a politickom pluralistickom systéme objektivne existuje. To je reálny fakt, ktorý je treba brať do úvahy a v politike s ním počítať. Má teda i svoje politické a organizačné vyjadrenie v podobe pravicových politických strán, ktoré realizujú jej záujmy.

Pravica má svoj historický vývoj, čo je dostatočne známe. Prešla však dôležitým vývojom a so zmenou objektívnych podmienok i ona sama sa menila a zmenila. V súčasnosti už neexistuje v pôvodnom chápaní. Jej zmena spočíva predovšetkým v tom, že stratila mnoho zo svojej pôvodnej sebeckosti a je nútená stále viac brať do úvahy i verejné záujmy a prihliadať či rešpektovať potreby spoločnosti, čo sa vyjadriilo i legislatívne.

Druhú skupinu spoločnosti tvoria tí občania, ktorí sa na produkcii – materiálnej i duchovnej – podieľajú vo významnej miere, ale nepatria do prvej skupiny. Môžeme ich nazvať „ľudia práce“. Sú to predovšetkým tí, ktorí sú v rozhodujúcej miere závislí na pracovnom vzťahu k zamestnávateľovi / i k štátu ako zamestnávateľovi/ alebo nemajú možnosť sa uplatniť na trhu práce, hoci chcú pracovať, ľudia, ktorí sa živia svojou prácou i ako rôzni výrobcovia a pod., ľudia ponúkajúci svoje pracovné i duševné schopnosti. História ich nazvala ľavicou. Preto tak pravicová i ľavicová politika majú v demokratickej a pluralitnej spoločnosti svoje miesto, úlohu a opodstatnenie a oba smery majú aj svoje politické subjekty a reprezentácie. Filozof Ján Škodáček to vyjadril slovami, že „...každá ľavicová identita sa vyznačuje zodpovedajúcou sociálnou oblasťou“. 6/ Tamtiež, s. 63

Existencia ľavice má svoje historické opodstatnenie a v súčasnosti je politickou realitou. Má svoje politické i organizačné vyjadrenie vo forme ľavicových politických strán a organizácií. Obe politické zoskupenia môžeme považovať za najvýznamnejšie v spoločnosti, pretože vyjadrujú – každá osobitne – rozvrstvenie v spoločnosti, reprezentujú ekonomické a ideové hodnoty. História pravice a ľavice v uplynulých storočiach je dostatočne známa a sú známe i otázky vývoja týchto dvoch zoskupení. Z pohľadu dnešnej doby sa však musíme zaoberať otázkou vzťahu medzi nimi, pretože ich protikladnosť bola často príčinou rozhodujúcich politických udalostí. Tento vzťah sa v procese vývoja menil. V procese integrácie štátov a národov ich protikladnosť, hoci ona sa nestratila úplne, ustupuje, vzťah sa mení a do popredia sa dostáva vzájomná podmienenosť, spätosť, spolupráca. Tieto tendencie vedú niektorých politikov k tvrdeniam, že pojmy pravica či ľavica sú dnes zbytočné, nemajú svoje opodstatnenie predovšetkým pretože každý sa svojim podielom zúčastňuje na tvorbe hodnôt a vyzdvihujú nový pojem – občan. Tieto tvrdenia sú síce politicky lákavé, ale podľa nášho názoru politologicky nepresné, pretože nevychádzajú z reálneho stavu a poznania. Absolutizujú jav vzájomnej podmienenosti a spolupráce a želanie vydávajú za skutočnosť. Neuvedomujú si charakter vzťahov medzi kapitálom a prácou, ktorý vo svojej podstate odpovedá nášmu deleniu. Je možné pripustiť, že oba tieto pojmy ich doterajšou interpretáciou nadobudli určitý nežiaduci prívlastok a mohli by sa nahradit' inými zodpovedajúcimi pojmami, avšak podstatu javu nie je možné nevidieť. Oba pojmy sú historicky zaužívané, teda zrozumiteľné a i dnes majú svoj oprávnený obsah.

Ak teda prichádzame k objektívnemu poznatku o existencii „pravice“ a „ľavice“ i v súčasnosti, vieme, že obe politické zoskupenia majú svoju genézu, svoje záujmy, stúpcov a voličov. Preto je nevyhnutné pokúsiť sa obsahovo vymedziť, čo je pravica a obsah jej politiky a záujmov, a čo je ľavica a takisto obsah jej politiky a záujmov. Táto otázka je v našich podmienkach nová a podľa nášho názoru bude potrebné ju teoreticky rozpracovať presnejšie jasnejšie. Je však pre súčasnosť nesmierne užitočná a potrebná, pretože staré – jednoduché delenie, ako ho poznáme z minulosti, bolo jednostranné, v dnešnej dobe nepostačujúce a teda neakceptovateľné. Komplikovanosť a zložitosť určenia, čo je pravicové a ľavicové, vychádza zo zásadného javu: kapitál v spoločnosti voľného trhu vždy mal tendenciu patriť svojou podstatou do pravicového spektra, vo svojej aktivite sa vždy prelína a vstupuje do vzťahov s pracovnou silou, ktorá má snahu patriť do ľavicového spektra. Dané kritérium však nie je možné absolutizovať, ani ho brať ako jediné, pretože do

určujúceho vzťahu vstupujú i iné aspekty, ako napríklad záujem spoločnosti, občana, verejný záujem, záujem štátu, princíp ľudských a občianskych práv, princíp prirodzených práv človeka, záujem o verejné blaho a pod.

Je možné povedať, že práve v podmienkach transformujúcich sa krajín, v ich vývoji a prechodu riadeného hospodárstva na hospodárstvo trhové a v čase transformácie celej nadstavby

nie je politickým predstaviteľom, zastupujúcim ľavicové sily, často dostatočne teoreticky jasná otázka, čo je ľavica a ľavicová politika v súčasnom ponímaní významu slova. Preto sa stáva, že politická strana, deklarujúca sa ako ľavicová, vo svojej politickej praxi napomáha realizovať v podstate pravicový politický program, teda taký, ktorý prislúcha realizovať pravicovým politickým silám. Tým sa stráca dôležitá politická okolnosť: vyváženosť politického spektra v spoločnosti, pravda, v neprospech ľavicových síl. Preto ujasnenie a pochopenie problému – čo je ľavica v súčasnosti v národnom i medzinárodnom rozmere a aké sú a budú jej úlohy v budúcnosti vzhľadom na integračný vývoj vo svete i v domácich podmienkach považujeme za zásadnú otázku, ktorá musí byť čo najskôr teoreticky upresnená a objasnená, pretože bez správnosti tejto analýzy a určenia charakteristiky nie je možné stanoviť, určiť podstatu ľavicovej politiky vôbec, jej obsah a ani politickú stratégiu. Bez toho ľavicová politika ostane len experimentom, blúdením s vážnymi škodami a porážkami, čoho sme dnes svedkami. Prítom je už dnes jasné, že pojem ľavica musí mať dnes úplne nový obsah. Musí vychádzať zo všeobecných práv jednotlivca i potrieb celej spoločnosti, musí vychádzať z čo najširšieho uplatnenia demokratických práv človeka, vychádzajúc z jeho prirodzených práv, zachovania života a životného prostredia a pod. Pod pojem „ľavicové“ budeme dávať predovšetkým najširšie záujmy človeka, občana i spoločnosti. Tým sa vytvorí základná podmienka na to, aby ľavicová politika odpovedala záujmom a potrebám čo najväčšieho počtu občanov, teda i voličov. Ľavicovú politiku nemôžeme chápať len v spojení so sociálnymi požiadavkami, so sociálnym postavením ľudí, so sociálnym programom, teda len s rozdeľovaním, ale musí byť chápaná širšie, so záberom na celú spoločnosť, musí mať ako prvoradé úlohy rozvoja spoločnosti, tvorbu zdrojov, všestranného rozvoja spoločnosti a na prvom mieste tvorbu materiálnych i duchovných hodnôt ako základu k prosperite. Redukovať ľavicovú politiku len na otázky sociálne je neprijateľné.

Ak by sme sa pokúsili zovšeobecniť určité kritériá pre definovanie pravicovosti alebo ľavicovosti, mohli by sme povedať, že:

ľavicové - sú záujmy ľudí práce, ktorí tvoria hodnoty materiálne i duchovné, žijú zo svojej mzdy alebo podnikania, dávajú prácu iným, prispievajú k obecnému blahu a pod. Tu patrí najväčšia skupina občanov štátu, najväčší počet voličov. Je dôležité si uvedomiť, že len samotné spojenie osoby s vlastníctvom nemôže byť rozhodujúcim kritériom pre určenie pravicovosti či ľavicovosti.

pravicové - uprednostňujú záujmy finančných kruhov, skupín vlastníkov na úkor celospoločenských záujmov, na úkor prirodzených práv človeka, na úkor všeobecného blaha, majú tendenciu riešiť ekonomické problémy, ktoré sami spôsobili, na úkor tých, ktorí žijú z vlastnej práce. Tu patria i politické strany, ktorých cieľom je uprednostňovanie záujmov skupinových pred všeobecnými záujmami, všetkých občanov.

Medzi pravicovým a ľavicovým často nie je možné nájsť konkrétnu či presnú hranicu. Antagonistické protiklady tu strácajú svoj pôvodný zmysel. V ostatných rokoch je takmer typický nový jav: pravicové strany, aby si získali a udržali voličov, upustili navonok od svojej charakteristickej pravicovosti a do svojich programov i politickej praxi dávajú dobre rozpracovaný sociálny program. Možno povedať, že ich oficiálne politické programy i praktická politika obsahujú ľavicové riešenia, teda také, ktoré sú typické pre ľavicu. To im umožňuje dosahovať volebné úspechy. Preto je nevyhnutné, aby ľavicová politika dokázala

predovšetkým realizovať úlohy materiálového rozvoja výroby, čiže tvorby finančného zisku, len vďaka ktorému môže potom v záujme všetkých občanov realizovať i svoj sociálny, kultúrny, školský, zdravotný program, čiže svoj program vôbec. Ak toto komplexne nedokáže, nemôže sa trvalo udržať pri moci a politicky nebude úspešná

Ak si osvojíme záver, že integračný proces sa bude postupne rozširovať a. v spojení s tým sa bude neustále zväčšovať priestor pre efektívne pôsobenie kapitálu, dialektikou vzťahov sa rozšíri priestor i pre aktivitu a politické pôsobenie tej časti politických síl organizovaných občanov, ktorých by sme mohli zahrnúť pod názov „ľavica“, alebo v širšom význame slova medzinárodná či svetovo organizovaná ľavica. Práve integráciou ako širokým procesom sa otvárajú ľavicovým silám tie možnosti, ktoré predtým v politicky i ekonomicky rozdelenom svete / i na vojenské bloky/ neexistovali. Vtedy tieto možnosti boli ohrozené politickými mantinelmi, pretože charakter ekonomických, politických i vojenských vzťahov bol celosvetovo nepriechodný. Práve v nových podmienkach je takéto celoplošné pôsobenie ľavicových síl úplne novou možnosťou pre politické a z toho vyplývajúce i ostatné aktivity s cieľom vytvoriť konečne taký spoločensko-politický systém, v ktorom budú rešpektované práva všetkých občanov i práva každého národa. Práve teraz a týmto procesom sa vytvárajú nové možnosti pre ľavicovú politiku dneška, pre činnosť ľavicovej politickej strany. Práve týmito zmenami je možné utvoriť úplne nové zoskupenie ľavicových síl v národnom rozmere a z toho vyplývajúcim rozmere medzinárodnom. Preto je naliehavou úlohou nielen pochopiť nový obsah ľavicovej politiky, ale i nevyhnutnosť a potrebu zjednotenia ľavicových síl v duchu nového ľavicového programu.

Pod politickým pôsobením novo chápanej ľavicovej politiky a politikou ľavicovej strany nie je možné však chápať podriaďovanie záujmov ľavicových voličov, ľavicovej strany politickým cieľom pravice a je politickým stranám. To je možné urobiť len vo výnimočnej situácii: napríklad v čase ohrozenia nezávislosti štátu alebo v podmienkach akútneho vnútorného hospodárskeho rozkladu a pod. Aj to len v nevyhnutnej miere a na nevyhnutne potrebný čas. Za ľavicovú politiku nie je možné považovať politickú prax, keď ľavicové politické sily svojou politikou dlhodobo upevňujú pozície pravicových politických strán a ich politické hodnoty, keď svojou politickou praxou dávajú všetky možnosti pravicovým silám, aby riadili štát v prospech pravice, umožňujú im privatizáciu štátneho majetku takým spôsobom, že zhoršujú sociálne postavenie občanov, vytvárajú chudobu, nezamestnanosť. V takých prípadoch nie je možné hovoriť o zodpovednej ľavicovej politike. Takíto vodcovia ľavicových politických strán sa spreneverili ľavicovosti, svojim voličom, stratili ich dôveru a odcudzili sa ľavicovým záujmom.

Žiaľ, práve táto skúsenosť a takáto politická prax je často typická v politike ľavicových strán v transformujúcich sa krajinách. Novovytvorená aristokracia ľavicových politických strán a ich stranícka byrokracia si takto uľahčujú svoju politickú existenciu, domnievajú sa, že na novovytvorenej politickej scéne v transformujúcich sa krajinách budú neustále silnejúcimi pravicovými silami ľahšie akceptovateľní. Táto, mohli by sme ju nazvať „pomocnícka“ politika, je však pre ľavicové politické zoskupenie mimoriadne nebezpečná, pretože nevyhnutne vedie k vyvolaniu rozkolu v ľavicovom politickom spektre, k strate voličov a postupne i k strate politického vplyvu ľavice a ku skutočnému kompromitovaniu ľavicových politických predstaviteľov. Tento jav je historicky známy, nie je ojedinelý a mohli by sme ho nazvať „krízou ľavicovej politiky“.

Kríza ľavicovej politiky je východiskom k jej riešeniu. Riešenie takejto krízy musí byť programové, organizačné i personálne. Zásadné riešenie je nevyhnutné, pretože bez neho by ľavicová politika nebola schopná zaujať to miesto v politickom systéme moci štátu, ktoré jej vzhľadom na potenciálnu voličskú základňu patrí. Je len samozrejme, že riešenie takejto krízy musí byť sprevádzané aj príchodom nových osobností do čela ľavicovej politiky, pretože v ľavicovej politike viac ako v inej platí zásada, podľa ktorej ak ľavicový líder stratí

dôveru voličov ľavicového spektra, mal by odísť z popredného miesta ľavicovej politiky a umožniť príchod nových ľavicových vodcov, ktorí prídu s novým programom a budú sa snažiť získať dôveru, politickú prestíž a volebný úspech. Ak politická pravica sa môže viac spoliehať na podporu finančných pravicových kruhov a prostriedkom masovej informácie, v ľavicovej politike musia vynikať predovšetkým osobnosti, typy vodcov ľavicových voličov, schopní ovplyvniť ľavicovým pohľadom širokú voličskú základňu. Doterajšie skúsenosti z praxe ľavicovej politiky hovoria, že jestvoval tu fenomén privatizácie ľavicovej politickej strany a tiež i možnosti, ktoré ľavicová politika ponúkala, a to bez ohľadu, že ľavicoví politici v podstate napĺňali program pravicových politických strán. Preto otázky personálnej politiky ľavicovej politickej strany sú veľmi dôležité a táto politika musí vychádzať z nespochybniteľnej zásady: ľavicový politik slúži predovšetkým občanom – ľavicovým voličom, nie sebe. Výška preferencií strán a politikov, ktorí sa hlásia k ľavici, a ich volebné výsledky sú dostatočným signálom pre zásadné korekcie.

Predpokladom k vytvoreniu a úspešnému politickému pôsobeniu súčasnej ľavicovej politickej strany ako silného politického subjektu, s politickou budúcnosťou, sú – ako základné podmienky – uplatňovanie demokracie a všetkých práv občanov, ako ich poznáme z domácich i zahraničných dokumentov o občianskych a ľudských právach. Všeobecné volebné právo, právny štát, najširšie uplatňovanie demokracie, zodpovedajúci politický program, dosiahnutie a udržanie hospodárskej prosperity, významné osobnosti na ľavicovej politickej scéne, medzinárodné ukotvenie a podpora ľavicovej politiky – to sú dôležité okolnosti úspešnosti ľavicovej politiky. Pre úspech ľavicovej politiky je nevyhnutné:

a/ udržiavať a rozvíjať demokraciu pre všetkých ako základnú podmienku a cez ňu neustále zapájať do sociálnych a politických vzťahov všetkých obyvateľov štátu – teda všetkých občanov, predovšetkým na komunálnej úrovni.

b/ presne, jasne a zrozumiteľne definovať pojem ľavica a ľavicová politika, a to tak, aby táto nová definícia pojmu zahrňovala v sebe široký priestor pre uplatňovanie zásad demokracie, právneho štátu, spoločenského blaha, sociálnej ochrany, možnosti profesionálneho i osobnostného rozvoja pre všetkých s cieľom uplatniť sa v živote. Toto nové definovanie ľavice a ľavicovej politiky nesmie byť úzko triedne, sektárske. Musí pritom vychádzať z prirodzeného práva človeka na dôstojný život, čo je obsiahnuté v mnohých medzinárodných dokumentoch. Ľavica musí byť programovo široké zoskupenie slobodných občanov. Práve teraz nastal čas, aby sa i v našich podmienkach vypracovali teoretické zásady ľavicovej politiky v podmienkach Slovenskej republiky a položili sa tak základy nového širokého demokratického prúdu. Práve teraz je potrebné ukázať, že práve ľavica je tou politickou silou, ktorá spája demokraciu a občanov.

c/ je potrebné definovať, čo je ľavicové v národnom meradle, čo ľavicové nie je, a čo je ľavicové v medzinárodnom meradle.

d/ aktívne pracovať v medzinárodných organizáciách ľavicových, ktoré by mali byť predovšetkým garantom medzinárodného mieru, spolupráce a zabezpečovania práv národov i jednotlivca.

e/ v teoretickej oblasti je nevyhnutné spájať ľavicu s pojmom demokracia pre všetkých. Demokracia je základnou vlastnosťou ľavice a podstatou ľavicovej politiky.

Predovšetkým z tohto princípu musí ľavicová politika vychádzať, pretože najširšiu demokraciu občanom môže dať len ľavica ako demokratická sila. Predovšetkým preto, lebo okrem oblastí spoločenského či politického života môže dať občanom demokraciu ekonomickú a sociálnu. Preto najvlastnejším záujmom ľavicovej politiky musí byť neustály zápas o čo najširšiu demokraciu, o čo najväčšiu správu verejných vecí občanmi samotnými.

Ak by sme chceli urobiť akési zhrnutie, bolo by potrebné povedať, že bude nevyhnutné sa teoreticky zaoberať otázkou, čo je v dnešnej dobe z hľadiska existujúcich procesov vo svete

Ľavica v prvom rade v medzinárodnom kontexte a v súvislosti s tým i otázkou, čo je ľavica a aká by mala byť ľavicová politika i v podmienkach Slovenska. Nazdávame sa, že hoci táto otázka už je uspokojivo teoreticky vysvetlená v mnohých krajinách Európy, kde ľavicové strany majú svoju bohatú históriu a dosahujú i značné politické úspechy, napríklad v podieľaní sa na moci a správe štátu, v podmienkach Slovenska nie je teoreticky premyslená v dostatočnej hĺbke. Absencia tejto analýzy a následnej syntézy je vážnym nedostatkom súčasnej ľavicovej politiky, ktorá sa tak v praktickej politike nemôže oprieť o pevné teoretické základy. Keďže vývoj v politickej oblasti transformujúcich sa krajín sa mení veľmi rýchlo, nie je možné tu v plnom rozsahu akceptovať skúsenosti ľavicových strán trhov rozvinutých krajín. Preto ľavicová politika s politickej praxi Slovenska bola robená často experimentálne, subjektívne, nekoncepčne, ba možno i neadekvátne slovenským možnostiam a potrebám. Proces vytvárania slovenskej ľavice v duchu súčasnej doby a existujúcich výziev nie je jednoduchý, priamočiary, bude zrejme dlhodobý, ale v konečnom dôsledku mohol by byť úspešný.

Nevyhnutným predpokladom pre vypracovanie politického programu ľavicovej politickej strany, teda aj dlhodobého programu, je teoretické rozpracovanie pojmov ľudské práva a ich uplatňovanie v praktickej politike politických strán, najmä pri uplatňovaní politickej moci. Práve ujasnenie si tejto otázky je základným a dôležitým predpokladom na vypracovanie dlhodobého politického programu nielen ľavicových politických síl, ale tieto problémy nemôžu obchádzať ani politické strany hlásiace sa k pravici či politickému strediu. Zdá sa, že ani v súčasnosti, v systéme politického pluralizmu nie je možné kategórie ľudských práv historicky realizovať v ich širokom a teda i reálnom zmysle tak, ako ich nastolila história od samotného začiatku deklarovania potreby uplatňovania týchto ľudských práv. Zdá sa, že ani v krajinách voľného trhu, i v rozvinutých krajinách tieto práva nie sú uplatňované v plnej šírke a vo všetkých oblastiach, predovšetkým v oblasti sociálnej. I keď v priebehu ostatných desaťročí uplynulého storočia sa obsah a realizácia ľudských práv sa politicky absolutizoval, Teda stal sa jednoznačne všeobecne platným, prijímaným bez výhrad. Politická prax ľavicových strán v transformujúcich sa krajinách si nevšimala toto jednostranné chápanie ľudských práv tak, ako sa oni realizovali v politickom systéme rozvinutých krajín voľného trhu. Bez výhrad prijala toto chápanie ľudských práv, teda nekriticky, hoci ekonomické, sociálne i politické postavenie transformujúcich sa krajín bolo úplne rozdielne. Dnešné politické skúsenosti ukazujú, že ak ľavicové hnutie chce byť politicky úspešné, musí i v chápaní ľudských práv všeobecne, i v ich uplatňovaní v spoločenskej praxi začať s dialektickým rozvíjaním týchto pojmov tak, aby oni odpovedali súčasnej i budúcej dobe, ale zároveň odpovedali i všeobecne uznávaným princípom demokracie a prirodzených práv človeka.

Ukazuje sa, že ekonomicky vyspelé krajiny s rozvinutým hospodárstvom voľného trhu, dokázali vo významnej miere, a možno v doteraz nerealizovateľnej, uplatniť princípy ľudských práv, predovšetkým osobnej slobody a ochrany práv menšín, ale nedokázali realizovať princípy ľudských práv v celej ich šírke, predovšetkým v sociálnej oblasti (ľudské práva druhej generácie), to znamená práva všetkých občanov, bez výnimky, na realizáciu svojho pracovného uplatnenia, čo je veľmi úzko spojené i ďalším základným právom – právom na život, dôstojný život, a právo na osobné šťastie. Bez možnosti realizácie sú všetky deklarované ľudské práva len knižným heslom.

Domnievame sa, že ľudské práva vo svojej šírke i obsahu nemôžu byť len akousi „teoretickou možnosťou“. Ľudská spoločnosť je preto vysoko organizovanou skupinou ľudí a slobodných občanov i preto, že nielen v teoretickej rovine uznáva všetky prirodzené práva človeka – medzi nimi i právo na život, ktoré však bez práva a reálnej a zabezpečenej možnosti pracovať a získavať prostriedky pre svoju obživu a slušný život je len formálne existujúce

slovo . Ľavicové strany vo svojej politike sa musia uplatňovaním týchto práv ako komplexného celku zaoberať, snažiť sa ich realizovať v záujme jednotlivca – občana i v záujme celku – spoločnosti. Z tohto pohľadu má preto ľavicová politika podľa nášho názoru, tieto prioritné úlohy:

1. Zabezpečiť nielen deklaratívne, ale skutočné uplatňovanie už všeobecne uznávaných práv človeka. Teda nielen ich teoreticky uznávať a implantovať ich do základných zákonov štátu – čiže v teoreticko-deklaratívnej rovine, ale i v rovine ich praktickej realizácie.
2. Rozšíriť akceptovanie ľudských práv i do oblasti zamestnanosti a pracovného uplatnenia tak, aby oni boli vyjadrením prirodzeného práva človeka na životné uplatnenie.

Práve ľavicová politika musí bojovať za najširšie uplatňovanie ľudských a občianskych práv v živote spoločnosti. Znamená to v politickej praxi postupovať tak, aby sa ľudské práva nielen deklarovali teoreticky- a to všetky, ale aby sa aj v praktickej rovine realizovali. Len tak spoločnosť môže byť slobodná i v skutočnom zmysle slova a len vtedy to bude spoločnosť slobodných občanov.

Problematika ľudských práv i ich chápanie a výklad objektívne prechádzali svojim vývojom, menili sa a ovplyvňovali spoločenskú a politickú prax. Tento vývoj nie je možné zastaviť, pretože je to jedna z dôležitých hybných síl ľudského vývoja. Preto je potrebné i naďalej sa zaoberať ďalším skúmaním a uplatňovaním ľudských práv v súčasnosti, i skúmaním ich uplatnenia v budúcnosti. Je zrejmé, že vývoj spoločnosti všeobecne by mal smerovať k čo najširšiemu uplatňovaniu ľudských práv pre všetkých a v čo najširšom zmysle. Táto tendencia bude významnejšia o to viac, že svetový vývoj v sebe obsahuje i globalizačné tendencie. Preto ľavicová politická strana poznaním tejto problematiky, jej uplatňovaním v politickej praxi, by získala veľmi účinnú politickú zbraň. Práve v tomto procese sa stále viac otvárajú možnosti realizovať myšlienky slobody a oslobodenia človeka, ktoré vznikli v začiatkoch a formovania ľavice v dejinách ľudstva.

K otázkam taktiky ľavicovej politickej strany.

Taktika a politika súčasnej ľavicovej politickej strany vždy musí mať na zreteli záujmy všetkých občanov a ľavicových voličov zvlášť. Pod modernosťou pravicovej politickej strany nie je možné chápať politickú prax prispôsobovania sa potrebám pravice, či nebudaj konkrétnu účasť na skrytom čo otvorenom plnení jej politického programu. V tejto súvislosti je treba spomenúť politickú prax doterajšieho vedenia SDL, najmä tých teoretikov a praktikov politiky, ktorí boli vo vedení SDL a v rozhodujúcej miere sa podieľali na vytváraní ľavicovej politiky na Slovensku. Na teoretickej konferencii v Trnave 11. –13.- nov.1993 Pavol Kanis, vtedy jeden z vedúcich činiteľov SDL vo svojom vystúpení povedal, že“...ideologizovanie alebo nálepkovanie ľavica – pravica vo východoeurópskych pomeroch a chaose jednoducho nemá ten semantický význam, aký má vo sformovaných demokratických systémoch“. / 7/ Podľa neho najskôr sa musia vybudovať spoločenské mechanizmy, ktoré vraj nie sú záležitosťou nejakého ľavicovejšieho či pravicovejšieho pohľadu, ale záujem, aby spoločná vec fungovala. Až keď tieto mechanizmy začnú fungovať na istej solídnej úrovni, tak potom sa spor prenáša, či by to bolo lepšie tak alebo onak. „Zodpovedne môžem povedať, že pre nás by nebolo problémom, ak by sme našli vhodných partnerov, vytvoriť pre Slovensko ľavo-pravú alebo pravo-ľavú koalíciu. Domnievali sme sa a domnievame sa i teraz, že pri dnešných pomeroch delenie strán na ľavú a pravú, keď často slová nemajú svoj patričný význam, toto kritériom nie je prvoradé. Podľa nášho názoru kritériom pre isté delenie politických strán je teraz ich politická kultúra a politická zodpovednosť. Dohoda

medzi politickými stranami istého typu politickej kultúry a politickej zodpovednosti je teraz možnejšia ako medzi ľavicovými alebo pravicovými stranami“. 8/ Ako je vidieť, politická prax išla skutočne týmto smerom a znamenala pre SDL politický kolaps. To mala byť tá, ako povedal, „zmena, ktorá potrebuje skutočne originálne riešenie, kde už nie sú platné katedrové predstavy“. 9/ Oprávnené si kladieme otázku, či porážka ľavicovej politiky, rozkol v slovenskej ľavici, to sú tie originálne riešenia ?

Keďže i pravicové politické strany majú podrobne vypracovaný sociálny program, ktorým chcú získať voličov, inklinujúcich prirodzene k ľavici, taktika ľavicovej politickej strany musí byť pružná. Toto je aspekt, ktorý môže v teoreticky zblížovať pravicu a ľavicovou politickou stranou. Teoretických spoločných záujmov môže byť, prirodzene, viac: napríklad spoločný záujem o hospodársku prosperitu, rast investícií, rast výroby, zamestnanosti, zachovania demokratických princípov, existencia štátu, jeho rozvoj a pod. Ľavicová politika sa tu môže spájať s konkrétnymi cieľmi, ktoré objektívne môžu byť i cieľmi pravicových politických strán.

Môže sa spájať, ak ide o hodnoty ľavicové, záujmy občanov či záujmy štátu, ktoré ľavicová politika samostatne nie je schopná realizovať. Ľavicová politická strana však nemôže podporovať takú politiku a politické ciele, ktorá prináša osoh len pravicovej politike, jej cieľom, a nie väčšine občanov. Takáto politika stráca svoj ľavicový charakter a ľavicoví politici, ktorí ju realizujú, strácajú dôveru voličov, spreneverujú sa svojmu ľavicovému charakter. Je to možné nazvať stratou ľavicovosti. Takáto politika v skutočnosti ľavici len škodí.

Ak hovoríme, že pravicové a ľavicové politické zoskupenia sú vo svojej prirodzenosti protipólové, nemusí to znamenať, že sú bez výnimky, v každej situácii a v každom čase len a len antagonistické, t.j. nezmieriteľné a protirečivé. Je isté, že táto myšlienka by si zasluhovala samostatnú analýzu. Pri skúmaní historických a politických udalostí uplynulého storočia, taktiky politických strán, zoskupení nájdeme mnoho konkrétnych poznatkov o tom, ako sa uplatňovala taktika pravice a ľavice, ktoré boli teoreticky, historicky i politicky protikladné, ale mohli mať spoločné záujmy v konkrétnej situácii. Keďže v politike nemôžu byť platné žiadne nemenné vzorce ani neomylné tvrdenia, i ľavicoví politici musia mať na zreteli skúsenosť, že politika je nielen veda, vychádzajúce z poznania, z analýzy a syntézy, ale je to i určitý druh umenia robiť politické kompromisy v danom čase a priestore s cieľom dosiahnuť čo najvýhodnejší politický výsledok a získať pre svoje predstavy i iných. Ľavicová politika v otázke kompromisov s pravicovými politickými smermi má však aj svoje hranice a zásady: ľavicová politika vždy musí mať na zreteli ľavicové záujmy, t.j. záujmy všetkých občanov, záujmy demokracie, uplatňovania ľudských a občianskych práv, osobného blaha človeka i rozvoja spoločnosti občanov. Ľavicový politik a ľavicová politika nemôžu vo svojej podstate realizovať politické, ekonomické záujmy pravice. Ak sa to deje – a z dejín uplynulého storočia máme o tom početné príklady – vždy to má za následok poklesom volebných preferencií ľavicovo orientovaných voličov a neskôr, v čase volieb, i volebnou porážkou, ktorá môže sa stať i politickou prehrou ľavice. Preto ľavicová politika môže, ba musí politicky manévrovať, s cieľom získať pre ľavicové politické sily čo najvýhodnejšie pozície a vplyv, ale nemôže vo svojej podstate, politickej praxi robiť pravicovú politiku, akúsi „pomocnícku“ politiku, teda takú, ktoré zo svojej podstaty má robiť politická pravica.

Existuje politická ľavica v globalizujúcom sa svete?

Ak analyzujeme politickú prax v krajinách, ktoré je možné zo všeobecne platných princípov charakterizovať ako demokraticky rozvinuté, s právami občanov v prislúchajúcej miere sa zúčastňovať a teda i v rozhodujúcej miere sa podieľať na správe verejných vecí, vidíme v ich vnútornom politickom usporiadaní štruktúru, ktorá je výsledkom historického vývoja a ktorú je treba považovať ako klasickú: na jednej strane politické zoskupenia strán, ktoré majú pravicový charakter, a na opačnom póle politické strany ľavicového zamerania. Tak je to napríklad v krajinách, ktoré svoj politický systém, založený na slobodných voľbách a pluralite politického myslenia budujú už viac ako 200 rokov. Pritom definícia ľavicovosti je odlišná možno v každej z nich a s tým súvisí i odlišné chápanie ľavicových hodnôt. V týchto krajinách politická pravica a politická ľavica je reálny jav. Obe politické zoskupenia sú svojím charakterom relatívne protikladné. To znamená, že sa nachádzajú na rôznych koncoch politického spektra, snažia sa o dôveru občanov demokratickými prostriedkami, majú vypracovaný obsah svojej politiky i spôsoby jej realizácie. Táto schéma je už dlhovo európskej politike klasickým modelom, do ktorého vstupujú liberálne strany či strany stredu, alebo i politické strany ktoré sú ortodoxne pravicové či ľavicové. Znamená to, že ľavicové strany sú v európskej politike už politickou realitou, stali sa politickou silou, založenou na spoločných ľavicových hodnotách. O charaktere a obsahu ich politiky svedčia politické programy, ktorých základným politickým cieľom je dbať o rozvoj celej spoločnosti a všetkých občanov.

Politická ľavica v jednotlivých krajinách západnej Európy má svoje špecifické zvláštnosti. Je rozdielna obsahovo i formami politického pôsobenia. Vyplýva to jednak zo systému usporiadania politických vzťahov v konkrétnej krajine, i z historického vývoja, ktorým ľavicové politické strany doposiaľ prešli. Preto je nevyhnutné študovať ich doterajšie skúsenosti, ktoré môžu byť dôležitým zdrojom poznania pri hľadaní novej cesty politickej aktivity ľavice na Slovensku. Ľavice v politickej praxi súčasných najrozvinutejších krajín Európy existuje, má významný- niekde i rozhodujúci – politický vplyv, realizuje vo svojej politike ľavicové hodnoty, je dôležitým faktorom zjednocovania národov a štátov v procese integrácie

cieľ Európy. Je to len odpoveď na výzvu: ak sa v súčasnosti európsky i svetovo integruje kapitál, je nevyhnutné, aby sa medzinárodne viac ako doteraz integrovali i ľavicové sily, prekračovali národný rámec vplyvu. Je zrejme, že i ľavicová politika v procese integrácie kapitálu prechádzajú obsahovými zmenami a prechádzajú neustálym vývojom. Je preto potrebné v tejto, úplne novej fáze vývoja opätovne definovať a charakterizovať aj zmeny, ktoré vo vývoji európskej ľavice neustále prebiehajú, a na tomto základe poznať nielen možný vývoj, ale i úlohy a miesto slovenskej ľavice v tomto procese.

Aká je súčasná ľavica na Slovensku a v akom stave sa nachádza ?

Slovenská republika je ekonomicky i politicky transformujúca sa krajina, v ktorej nie sú ukončené závažné politické i ekonomické procesy. Preto transformácia spoločnosti, založená na princípe demokracie a trhového hospodárstva bude pokračovať. Zatiaľ nie je možné presne určiť alebo vymedziť časový úsek, potrebný na uskutočnenie týchto zmien, pretože hlavnou úlohou transformácie je uskutočniť ekonomické premeny tak, aby boli zárukou významného ekonomického rastu a s tým spojeného zvyšovania životnej úrovne obyvateľov a uplatňovania demokracie.

Ľavicové sily na Slovensku prešli v uplynulom období značnými zmenami v smere prechodu k hodnotám európskej ľavice. Tieto zmeny sa diali v procese vývoja, bez potrebného teoretického skúmania a dá sa povedať, že boli položené určité základy ľavicovej politiky dnešnej doby. Existuje teda na Slovensku v dnešnej dobe ľavicová politika? Ak vychádzame z myšlienky, že ľavicová politika je súčasťou politiky vôbec, potom delenie politiky podľa jej charakteru na pravicovú a ľavicovú ako dva základné smery tu

nepopierateľne existuje a nie je možné hovoriť, že rozdiely medzi pravícou a ľavicou už neexistujú. Toto delenie je prirodzeným delením a má svoje historické korene. Pretrváva i dnes a určite bude i v budúcnosti, pretože je odrazom rôzneho vzťahu ľudí k vlastníctvu a k spôsobu výroby. Je možné teoreticky predpokladať, že s rozvojom ľudskej spoločnosti alebo spoločnosti ako štátneho celku sa základné rozdiely medzi pravícovým a ľavicovým chápaním politiky budú postupne zmenšovať a vytvorí sa možno nový druh spoločnosti – všeobecného blahobytu, v ktorej úplne zvíťazí občiansky princíp. Toto je však zatiaľ len v teoretickej rovine.

To, že na Slovensku existuje ľavicové myslenie, je neodškriepiteľná realita. Ono sa tvorilo možno ostatných jedinstov rokov, počnúc vznikom prvých manufaktúr, vznikom priemyslu či priemyselnou revolúciou. Toto ľavicové myslenie začalo hľadať svoje myšlienkové hranice a organizačný systém počas celého uplynulého storočia. Ak použijeme prívlastok súčasnej ľavice európskeho charakteru, mohli by sme mať na mysli ľavicu, ako sa ona vytvorila vo vyspelých krajinách západnej Európy alebo v Škandinávskych krajinách, kde sú ľavicové sily v chápaní ľavicovej politiky i v politickej praxi neporovnateľne ďalej, pretože ich ľavicové modely sa vytvárali neporovnateľne dlhší čas a v omnoho prijateľnejšom politickom ovzduší. Ľavica na Slovensku má na čo nadväzovať. Nie sú to len revolučné tradície nášho národa, ale i všetko to pozitívne, čo tu bolo v minulosti, predovšetkým v oblasti sociálneho rozvoja, vzdelanosti i rozvoja národa ako celku. Jednostranné negativistické hodnotenia nie sú objektívne a správne, pretože slovenský národ sa postupne pretvoril ako moderný a sebedomý národ Európy s vysokou vzdelanosťou a kultúrou.

Transformácia politického a ekonomického systému však priniesla i delenie ľavicových politických síl. Demokraticizácia spoločnosti a vytvorenie politicky pluralitného systému boli nový výzvy i pre ľavicovú politiku. Vyvolal vznik procesu diferenciacie ľavicových politických síl a veľkú časť ľavicového politického spektra viedol k prijatiu hodnôt súčasnej európskej ľavice. Preto bolo len otázkou času, kedy ľavicové sily budú postavené pred otázku Podielu na moci alebo prevzatie zodpovednosti za riadenie štátu a spoločnosti. Dnes sme svedkami, že táto doba pomaly prichádza a, žiaľ, nachádza ľavicu všestranne nepripravenú na prevzatie politickej zodpovednosti, nepripravenú teoreticky, ale hlavne organizačne. Ako najväčšiu príčinu tohto stavu je treba vidieť to, že proces transformácie ľavice ako politickej demokratickej sily sa neuskutočnil súbežne s transformáciou ekonomickou a politickou a že ľavicové sily sa v politickej činnosti dopustili základných chýb predovšetkým v personálnych otázkach i v otázkach stratégie a taktiky politiky. Rozhodnutie politicky podporovať pravíkové sily viedlo k nepotrebnému rozkolu, k zníženiu dôveryhodnosti ľavicových politikov, k strate ich dôvery a k politickej prehre. Základný strategický omyl ľavicovej politiky spočíval v tom, že ľavicová politická strana rozhodujúcim spôsobom sa zaslúžila o to, že k moci sa dostala pravica, ktorá sa politicky úplne etablovala a následne sa pričínala o krach ľavicovej politiky a kompromitovanie jej osobností.

Atomizácia ľavicového politického spektra je tým najhorším východiskom pre ľavicovú politiku a na druhej strane najvýhodnejšou pre upevnenie moci politickej pravice.

Preto pred ľavicovou politikou stojí dnes výzva vytvorenia jednoty ľavicových síl: to znamená vyriešiť teoretické otázky charakteru ľavicovej strany, jej programu, personálne otázky a pod. Stav, keď na Slovensku je ľavica rozdelená, nejednotná a proti sebe bojujúca, je možné prirovnať k sebazničujúcej bitke husitov pri Lipanoch. Otázka jednoty je základnou otázkou ľavicových politických síl, pretože svojím charakterom ľavicoví voliči sú dnes dezorientovaní a rozdelení. Pritom na rast vplyvu ľavicovosti sú v súčasnosti na Slovensku mimoriadne vhodné predpoklady, pretože pravíkové sily všetky ekonomické problémy, ktoré spôsobili, dávajú na plecia tých všetkých občanov a ekonomická problémy postihujú najviac tých občanov, ktorí žijú zo svojej mzdy a čelia neustálemu rastu životných nákladov.

Je isté, že slovenská politická scéna sa bude meniť, pretože je súčasťou neukončeného vývoja. Ľavicové sily budú mať v nej svoje miesto. Aké bude a aký bude ľavicový vplyv, závisí od toho, či dokážu vytvoriť politickú jednotu a získať pre svoje myšlienky dostatočný počet občanov - voličov. Pre vytvorenie tejto jednoty je potrebné urobiť veľa a dnes sa nám zdá, akoby ľavica bola znovu na začiatku svojej cesty. Ak sa podarí vytvoriť ľavicovú silu dneška, jednotnú a s dôveryhodnými osobnosťami v čele ľavicovej strany, slovenská ľavicová politika má významnú perspektívu. V opačnom prípade bude len v úlohe štatistu.

Bude ľavica na Slovensku jednotnou politickou silou ?

Jednota ľavice je najväčším problémom súčasného ľavicového politického zoskupenia. Niet zaručených riešení na vytvorenie takejto jednoty. Vytváranie ľavicovej jednoty organizačným spojením existujúcich ľavicových politických zoskupení môže síce napomôcť určitému zjednoteniu ľavice, ale nie je to riešenie trvalé a teda ani najvýhodnejšie, pretože medzi vedúcimi činiteľmi týchto ľavicových politických strán existujú zásadné rozdiely v chápaní ľavicovej politiky. Za súčasný stav ľavicovej politiky na Slovensku sú zodpovední tí, ktorí doposiaľ stáli na čele ľavice a ktorí nedokázali svojimi politickými aktivitami vytvoriť jednotnú ľavicovú politickú silu ako protiváhu dobre zorganizovanej pravici. Podporou pravicovej politiky dopomohli k tomu, aby slovenská pravica nielen sa utvorila ako významná politická sila, ale aby svoje politické pozície rozhodujúcim spôsobom upevnila i v oblasti hospodárskej. Výsledkom takehoto postupu bola neustála atomizácia ľavicového hnutia, keď skoro každý neúspešný ľavicový politik sa snažil politicky rozšíriť svoj vplyv založením novej, „svojej“ politickej ľavicovej strany. Ľavicová politika sa týmto politickým a organizačným drobením stala bezvýznamnou vo vnútornom usporiadaní politických pomerov a významne pomohla pravicovým silám už druhé volebné obdobie zostať pri moci. Aj pri jednoduchom pohľade na vnútorné problémy na Slovensku je zrejme, že tu existujú vhodné a priaznivé podmienky pre rast vplyvu ľavicovej politiky. Za priaznivé okolnosti je treba považovať neustále vysokú nezamestnanosť, neschopnosť pravicovej vlády riešiť sociálne problémy väčšiny občanov a zabezpečiť rovnomernejší rozvoj slovenských regiónov. Predovšetkým je tu snaha pravicovej vlády preniesť dôsledky svojej politiky najmä na plecia najchudobnejších občanov.

Ďalšou priaznivou okolnosťou je, že odbory sa začínajú politicky aktivizovať proti pravicovej vláde. V tejto priaznivej situácii je nevyhnutné, aby ako protiváha pravicovej vláde vystúpila jednotne organizovaná ľavica, prekonala svoju politickú i organizačnú nejednotnosť. Práve teraz sú vhodné možnosti na spojenie ľavicových síl do jedného politického subjektu, ktorým by sa upravila slovenská politická scéna na klasickú: pravicové politické strany na jednej strane a ľavicová politická sila na strane druhej. Pritom slovenská politická ľavica má už vytvorené medzinárodné politické zázemie, čo je významným predpokladom pre jej celkovú úspešnosť. Ľavicový politický subjekt sa nemôže politicky presadiť len rokovaniami za zeleným stolom a mechanickým spočítaním vplyvu malých, zanedbateľných ľavicových strán. Svoje politické pozície si musí vytvárať predovšetkým politickou prácou zdola, neustálymi aktivitami medzi občanmi. Ako kľúčová otázka sa tu javí i výber vodcov ľavicovej politickej sily. Na jej čele nemôžu byť tí, ktorých doterajšia politická činnosť bola pre občanov a voličov len sklamaním a ktorých vplyv medzi občanmi je zanedbateľný. Keďže ľavicová strana nemôže v politike počítať s významnými finančnými prostriedkami, aké majú k dispozícii pravicové sily, jej vplyv na občanov prenášajú predovšetkým osobnosti ľavicovej politiky, akýsi tribúni ľudu. Práve také osobnosti musí ľavicová politika hľadať a postaviť ich do svojho čela. Musia vyrásť v politických bojoch. Svoju silu musia ukázať predovšetkým v demokraticky vedenej konfrontácii s politickými protivníkmi tak, aby všetkým bolo zrejme, že práve oni obhajujú životné záujmy väčšiny občanov. Práve osobnosť ľavicového politika je nesmierne významná a kladnú sa na ňu

vysoké nároky. Je známa a osvedčená zásada z histórie ľavicovej politiky, podľa ktorej ak sa ľavicový politik kompromitoval neadekvátnou spoluprácou a podporou pravicovej politiky a stratil tak pre ľavicových voličov dôveryhodnosť, nemal by za každú cenu sa opäť uchádzať o vedúce miesto v ľavicovej strane, pretože škodí tým budúcej úspešnosti ľavicovej politiky. Táto skúsenosť je históriou ľavicového hnutia overená a je nespochybniteľná. Práve tzv. politická sebeckosť a neschopnosť podriaďiť osobné politické záujmy záujmom a potrebám ľavicovej politiky je zásadne škodlivá.

Nemenej dôležitou otázkou je i otázka partnerov a spojencov ľavicovej politiky, pretože žiadna ľavicová politická strana nemôže bez primeraných politických partnerov a spojencov byť v politike úspešná. Nemusí tu ísť len o spoluprácu s politickými stranami. Na prvom mieste je tu všestranná spolupráca s odborními a ich predstaviteľmi, pretože odbory majú najväčšie možnosti na nepolitickej základni organizovať súdržnosť ľudí práce, brániť demokratické práva a oprávnené požiadavky najširších vrstiev obyvateľov. Zápas odborov o sociálne požiadavky je určitou formou politického boja ľavice. Preto odborové aktivity je treba považovať ako aktivity, z ktorej by mala vychádzať ľavicová politika.

Slovenská politická scéna i dnes je v neustálych zmenách. Hádám najväčšou výzvou v tejto zmene je jej ustálenie podľa klasického modelu, ako sa vytvoril v mnohých rozvinutých demokraciách. Ak pravicové strany sa už dávnejšie konštitovali a upevnili svoje pozície, ľavicová politická sila je rozdelená a oslabená. Preto vytvorenie zjednotenej ľavice ako politickej strany dnešného typu, teda takej, aké sú bežné v rozvinutých demokraciách, je naliehavou úlohou dnešnej ľavicovej politiky.

Použitá literatúra:

1. Pitrová, Markéta: Teórie evropské integrace a politický vývoj Spoločenstva, Politologický časopis, roč. IX, 2002, č. 4, s. 415
- 2/ Tamtiež, s. 415
- 3/ Tamtiež, s. 417
- 4/ Škodáček, Ján: Hľadanie ľavicovej identity, in: Východiská pre budovanie ľavice na Slovensku, vyd. SDE, Prima Print, Topoľčany, 2002, s. 62 - 63
- 5/ Podľa Lozoviuk, Petr: Etnoregionalizmus a globalizace, Střední Evropa, roč. 18, okt.2002, s. 066
- 6/ Škodáček, Ján: tamtiež, s. 63
- 7/ Zborník z konferencie, Trnava, 1993, s.72
- 8/ Tamtiež, s. 72
- 9/ Tamtiež, s. 72